

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 9. ::: Letnik V.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1912/1913

VSEBINA:

Prostost. (Ksaver Meško)	193
Trikrat pri Savici. (J. M. Dovič.) (Dalje)	195
Iz življenja klasičnih narodov. (Dr. J. Samsa.) (IV.)	201
Dvom. (Pesem.) (Bogumil Gorenjko)	204
Izobraženi stanovi v prvem krščanstvu. (Dr. Fr. Kulovec)	205
Iz zgodovine Antarktike. (Dr. Fr. Trdan.) (Konec)	207
Pomladna. (Pesem.) (Bogumil Gorenjko)	211
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje)	211
Pesem. (Bogumil Gorenjko)	213
Drobiž	214—216

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikel-naste lepe anker ure od K 4'50 naprej; srebrne cil.-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker.-rem. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — **Lepe novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah.** Naročajte novi cenik s koledarjem tudi po pošti zastoj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (pouk brezplačen).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

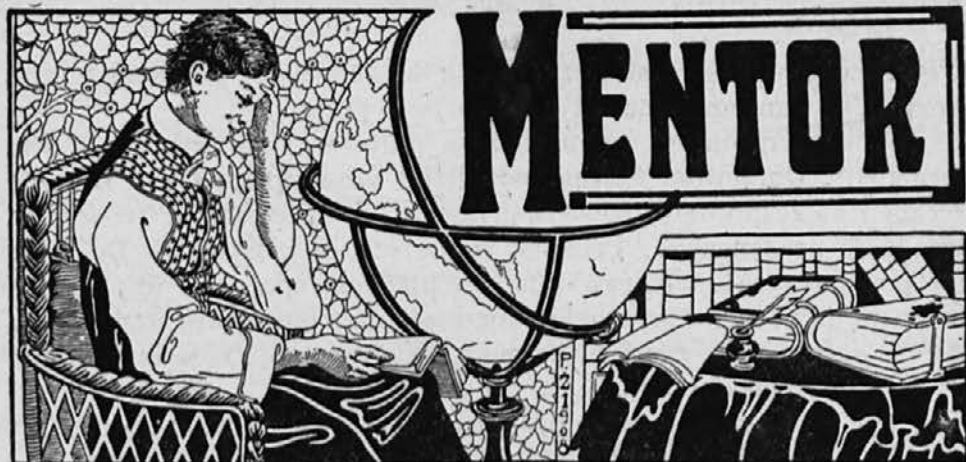

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik V.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 9.

Ksaver Meško:

Prostost.

Prostost! Velika beseda! A menda ravno zaradi njene velikosti in važnosti jo tako malo razumemo. Ne, navadno jo naravnost krivo umevamo.

Berem včasih spis kakega mladega pisatelja. Govori o mladeniču, kako stopi v prostost. Zdi se mu nekaj božanskega; porablja pa jo lahkomišlno kakor zapravljujec vinarje. In konec? Propade. Ob tej božanski, blesčeči prostosti se izgubi v močvirje, ravno zaradi nje se pogrezne v blato. Zaradi nje? Slabo sem se izrazil. Zaradi sebe; ker ni imel svetega spoštovanja do te svete hčerke božje, ker tega daru nebes ni razumel, ga ni znal prav rabiti.

Nasmehlja se bralec, ko vidi, kako slabo umeva pisatelj pravo prostost, globoko bistvo resnične, duševne prostosti. Težko pa je srce, ko pride pisatelj s svojim junakom do konca, ko sklene — nevede, ali morda po nekakem instinktu — pravo bilanco: Velik deficit v življenju onega, ki se je zagnal z razpetimi jadri v prostost, a se je v njej pogreznil v globočino, na dno. Popoln propad!

V prostost stopate! Skoro vsi dijaki za časa počitnic; zakaj le malo jih je, ki imajo koga, da jih tudi v tem „času prostosti“ vodi z razumno, krepko roko. Večinoma puščajo starši dijakom v času oddiha popolno „prostost“. Abiturienti stopajo v dvojno prostost.

Morda se je veselite. Nihče vam ne zameri. A srečnejši, vsaj varnejši ste bili, dokler ste bili „pod oblastjo“, dokler so vam drugi ukazovali, vas vodili. Resnično, laže je ubogati nego zapovedovati. Laže je, dati se voditi od razumne, preudarne roke, nego se voditi sam, kazati si sam smer, cesto in cilj. Mnogemu mlademu človeku se zdi pot, ki stopi na njo, ko postane „sam svoj“, prava, a je

kriva. Lep in blesteč se mu zdi cilj, ki zahrepeni po njem v prostosti, a je fantom, veša, ki ga zavede v prepad.

Pred vsem, mladi prijatelji: Ne dajte se omamiti od besede „prostost“. Omamljen človek, bodisi od vina ali od česar koli, je neraben za resno delo. Smešna prikazen je, obžalovanja vreden. In beseda je prazen zvok. Prostost si morate šele ustvariti. Da niste več pod paragrafi šolskega in morda hišnega reda, to še ni prostost. Če pa je, je nevarna prostost. Kdor stoji nad paragrafi, nad zakoni ali vsaj izven njih, mora biti močan, cel človek, da si je sam zakon, da samega sebe obvlada.

Šele ustvariti si morate prostost. A kdor ustvarja, mora misliti!

Zato premislite, preden stopite v prostost, kako jo nameravate porabiti, kako jo morate porabiti, da vam ne bo na škodo in v pogubo, in se ne boste nekoč kesali.

Če hočete biti res prosti, obvladajte sami sebe. To je najlepša prostost, nekaka prostost „otrok božjih“. To je prostost, ki rodi mir srca, veselje duše, ki dela človeka popolnega. Obvladajte se v mislih, v besedah, dejanjih. Zapovedujte slabim nagnjenjem, strastem.

Raznovrstne strasti, večje in manjše, so se med nami zelo razpasle. Pravijo: Krive so razmere, politika, listi, hujskači. A kaj so „razmere?“ Ali niso delo ljudi? Ali niso ustvarili teh razmer ljudje, ki niso znali in ne znajo zapovedovati sebi in svojim nagnjenjem, svojim strastem. Od tod zlo v Izraelu: sirovost v zasebnem občevanju, sirovi, odurni ton v časopisju, popolno pomanjkanje krščanske ljubezni, absolutno neumevanje, da bi tudi kdo drug kaj vedel in znal, ne le samo ta in oni, ki ravno govori ali piše o kaki stvari. In ni vir vsega tega zla v enem: Prostost krivo umevajo! Hočejo jo le zase in za svoja mnenja, svoje trditve, ki so le prevečkrat zelo majave; vsem drugim pa odrekajo vsako prostost mišljenja, govorjenja, dejanja. Taka zmota more in mora roditi le slab sad.

Ustvariti si boste morali prostost, sami ustvariti, ustvariti s trdom. Kdor ustvarja, mora začeti. Z malim začne. Michelangelo je narisal najpoprej načrt za čudo sveta, kupolo sv. Petra — na tlak ogromne in čudovite bazilike sv. Pavla zunaj Rima jo je začrtal. Ni je ustvaril v enem dnevu.

Začnite z malim! Odpovejte si kako zabavo, na katero vas miče, a ni naravnost potrebno, da jo užijete. Glejte, ž. ste se enkrat premagali, že je volja močnejša, že ste nastopili pot k prostosti. Ni kosila ob pravem času; molče, mirno potrpite. Stopinja k prostosti! Utrujeni ste, legli bi v senco, zvečer že k počitku, a vidite, da se oče, brat, trudi pred hišo z delom, ki ga sam ne more izlahka zmagati. Pristopite, pomozite! Korak v višino, korak k prostosti. Žali vas kdo. Odgovoriti hočete pikro, srdito. Molčite! Sami sebe ste premagali, k prostosti še dvigate. Dobite pismo. Zanima vas vsebina. Denite ga za pol ure stran. Želji ste zagospodovali,

voljo ste uklonili, sami sebe ste zmagali. Prostejši postajate vsakdanjosti, vsakdanjih spon. Greste na obiske. Ponudijo vam vina. Morda ste prav potrebni. Ne pravim: Bodite abstinenti — kdor je, je prišel v prostosti že zelo daleč — a odrecite si vsaj en kozarec, ki bi ga lahko še brez škode izpili. Da zapovedujete volji, da se krepite v moči in samozatajevanju. Vobče: Bodite trezni! Brez treznosti ni prostosti. Pišete pismo, berete zanimivo knjigo; a pokličite vas mati, oče, naj naredite to, naj pomagata pri tem, onem. Vstanite v hipu, ubogajte brez odlašanja. Da ste takoj ubogali, ali niste pokazali s tem vesele prostosti? Pokazali ste, da znate in morete sami sebe premagovati.

In le v premagovanju samega sebe, v suverenem kraljevanju vsem strastem, slabim nagnjenjem, kvarnim razvadam je prostost, ki dela človeka res močnega, vzvišenega in velikega, res spoštovanja vrednega.

Ali ni to cena, vredna, da se potrudite za njo z vsemi mladimi močmi?

Pogum in sreča z vami na poti k tej prostosti!

J. M. Dovič:

Trikrat pri Savici.

(Dalje.)

Tudi ta dva je Sorški napojil z latinskimi pozdravi. Pa se jima ni obneslo. Nevoljna sta se vrnila iz župnišča. Župnik ju je ujel v besedi. Pokazati sta morala spričali in še jima ni dosti verjel. Dobila pa nista ničesar drugega kakor te-le besede:

»Vidva nista nič vredna. Lažnika sta in le hitro se mi pobe-rita, drugače vaju naznanim gimnazijskemu vodji.«

Francelj in Gustelj nista poskusila svoje sreče. Norčevala sta se iz Janezov in Jožka, jaz sem pa tiho dihal in sklenil, da tolarčka ne pokažem svojim tovarišem.

Splošen sklep je bil: V župnišče ne gremo več!

Poslovimo se od orehove sence in potujemo dalje proti Radovljici.

VI. Ciganski Pegaz.

Solnce je stalo navpično nad nami. Grelo je v hrbte, da smo kar zdehali, zlasti tisti, ki je nosil kovčeg.

Ura je šla na dve, vročina pa je bila še hujša.

»Kako to, fantje, da je zdaj bolj vroče, kakor opoldne? Saj se je solnce vendar precej znižalo?« vprašuje Sorški Janez. Vedel je, da nas spravi v zadrego. V fiziki nismo bili posebno podkovani. Janez nas je poučil, da solnčni žarki sicer najbolj učinkujejo navpično,

toda prej morajo segreti zemljo, od katere šele prihaja toplota. In tako ima tudi solnčna toplota svojo zamudo, samo da ta ni zapisana na tabli, kakor pri železniških vlakih, ampak v naših možganih.

Fizikalčno vprašanje nas je motilo, da smo korakali dalje, dokler ne zagledamo pred sabo vozička s konjem, ki je stal na cesti. Poleg njega je stal orjaški cigan z dolgo črno brado, nam pa sta pritekla naproti dva cigančka, klicaje: »Dajte nam čika!« Čikov nismo imeli, pač pa smo metali otrokom novčiče. Gustlja je zanimal kmet-ski voziček (koleselj), kakršne so rabili gorenjski kmetje pred 40 leti namesto sedanjih »zapravljenčkov«. To je bil kratek voz s kratkimi in nizkimi lojtricami, zapletenimi zadaj in spredaj v izbočenem polkrogu. Spodvoz je bila zadaj na visokih kolesih in včasih

Bitka pri Aspernu.

celo na vzmetih. Seveda je bil tudi pobarvan, navadno z zeleno barvo in rdečimi črtami po robovih. Na slamnatem otepu je bil pogrnen zelen koc, viseč zadaj čez koš; prostora pa je bilo toliko, da jih je lahko 6 do 8 sedelo v njem ali na njem. Ta voziček je bil pristen tip kmet-ske rodbine, in ob nedeljah, ko so se peljali v cerkev, sta sedela na kocu oče in mati, spredaj na rjavem kocu hlapec in dekla, otroci pa so bili nagrnadeni v sredi. Večja fanta sta sedela na lojtricah, da so jima noge visele navzdol, starejša hčerka je sedela med očetom in materjo, mlajšo je dekla držala v naročju, dva sta pa še čepela na sredi. A tudi lepšo obliko je imel ta voziček, kakor sedanji »zapravljenčki«, ki so komaj za dva ali štiri ljudi.

Novi čas je razbil patriarhalično kmetsko družino, z njo vred pa tudi patriarhaličen voziček.

In tak koleselj je stal pred nami, po starosti seveda častitljiv. Ko so drugi ogledovali voziček, se midva s Sorškim Janezom vstopiva pred konja. Bil je mršav, črne barve, goste grive in dolgega repa. Po nogah je imel mehurje, prsi pa so bile ožuljene, da so muhe kar trumolba sedale na rane.

»Koliko hočete za vranca?« vprašam jaz.

»Gošpud, 20 ranjškov,« odgovori cigan.

»Je preveč. Poglej, kako je ožuljen!«

»Gošpud! S svinjskim žolčem ga namažite, pa bo v osmih dneh zdrav.«

»Tega kupimo za ježo. Vsak en čas ga bomo jezdarili,« rečem jaz tovarišem.

»Kaj boš s to mrho? Saj te še nesla ne bo.«

»Gošpud, poskusite!« reče cigan in začne izpregati. Mene pa je že skrbelo, da ga bom res moral kupiti, zato brž rečem:

»Tvoj konj ni za rabo. Poglej, kakšne mehurje ima na nogah!«

»Eh, gošpud! Vranca so čebele opikale tam pri uljniku. To ni nič hudega. Jutri bo že imel čiste noge.«

»Rajši nam posodi voziček in konja za 8 dni. Damo ti za to 10 goldinarjev. Čez 8 dni se snidemo ravno na tem mestu. Precej ti dam 5 goldinarjev, 5 pa po vrnitvi.«

»Gošpud, ne dam, prodam!«

Moji sopotniki so že odšli. Tudi jaz skušam odriniti. Pa cigan me prime za roko in začne tleči po nji:

»Gošpud, 10 ranjškov!«

»Ne dam!« pravim in vlečem roko iz ciganove dlani.

»Gošpud, 5 mi dajte!«

»Zastonj ga nočem!« odvrnem.

Moji tovariši so zrlí nazaj in se smejali na ves glas, ciganove oči pa so se zabliskale kakor baziliska. Brž posežem z levico v žep, vržem otrokoma, ki sta me tudi vlekla za rokavnik, par soldov, ciganu pa potisnem desetico v roko. Tako sem se znebil nadležnega prodajalca, sam pri sebi pa sklenil: »S cigani se ne brati!« Obenem pa sem opustil misel, da bi se s ciganskim vozom vozili k Savici . . .

Ali že je Radovljica pred našimi očmi. Pogledam na uro — in bil je zopet Sorški na vrsti, da mora nesti kovčeg po mestu.

»Kaj boste najprej pogledali, ako pridete v mesto?« je vprašal nekoč profesor Heinrich našega Jožka. Ta pa se odreže:

»Cerkev.«

»Kaj še,« odvrne profesor. »Tako bi povedali tvoja mati, ki niso videli še nikoli nobene šole od znotraj.«

Ko pa nihče ne ugame profesorjeve misli, reče sam:

»Kadar pridete v mesto, pojdite najprvo v sredo mesta in pogledite v parku spomenik, ki predstavlja najznamenitejši kos mestne zgodovine.«

In tako smo tudi mi iskali najprvo parka. A ni ga bilo. Povprašamo po spomeniku — nihče ni vedel zanj. Park smo pač pozneje zasledili v graščinskem vrtu, a kakšnega Lamberga, ki sedi viteško napravljen na iskrem konju in prižiga s tlečo gobo slamnato streho, bežeč pred celjskim poveljnikom Vitovcem ali »Pegamom« — tega nismo našli. In tako je bil le bolj zanesljiv svet Jožkove matere, naj gremo najprvo v cerkev. In nismo se kesali. Orjaška gotična stavba z masivnimi stebri nas je očarala in Jožek je pravil, da je bil pred kakimi petimi leti z materjo tukaj, ko so iz Benetk prinesli sv. Kri v kapelo Sv. Križa. Ob izhodu me opozori Gestrin na podobo sv. Jurija in pravi:

»Glej, Dovič, Lamberga na konju! Zunaj pa predstavlja Pegama s tremi glavami.«

»Kadar boš ti, Gestrin, kakšen advokat ali sodnik v Radovljici, boš pa predlagal kot mestni oče, da se kip prenese na trg,« pravi Gustelj.

»In če boš ti mestni župnik v Radovljici, ne boš imel nič zoper to, Gustelj?«

»Prebito vendar, kako sta modra! In modri morajo biti mestni očetje,« dostavlja Visoški Janez.

»Posebno pri vas v Šenčurju, kjer so sv. Juriju konja vzeli z oltarja,« pravi Sorški . . .

Po trgu prijaše razoglav paglavec težkega pincgavskega konja.

»Potomec Lambergov!« vzklikne Gestrin in hipoma smo bili vsi dobre volje . . .

VII. Na Bled.

Ko obrnemo hrbet staremu mestu, sem začel jaz besedo »Radovljica« etimologično mrcvariti. Spravil sem jo v zvezo z imeni: Radeče, Radomlje, Radovna, Radohova vas, Radna itd.

»Moja misel pa je, da so naseljeni Nemci ta kraj krstili »Radmannsdorf«, ker je bilo tam dosti kolesarjev,« pravi Gustelj.

»Ali pa je kakšno mlinsko kolo v Savi ropotalo ob mlinu. Saj imajo baje Radovljičani kolo v grbu,« pristavlja Visoški Janez.

»Mogoče pa je tudi, da je imel kak praded kolešček preveč v glavi,« izvaja satirično Francelj.

»Staroslovenski bog Radoh je bil najbrže posebno v časti na tem kraju in odtod ime Radovljica.«

Tako smo jezikoslovlili ob prigrizovanju klobas, dokler se ne pokažejo pred nami Lesce.

»Odkod pa, fantje?« nas nagovori pred vasjo prijazen možiček v duhovski obleki.

»Iz Tržiča gremo,« brž odgovori Gustelj.

»Iz Tržiča potujete? Aha! Lepa pot pod goro. Pa ste videli gorenjsko Vipavo?«

Takrat smo bili vsi v zadregi. Takega epiteta še nismo slišali.

»Kadar boste zopet hodili pod Dobrčo, pa se oglasite pri meni. Jaz sem iz gorenjske Vipave.«

Žal nam je bilo, ko smo izvedeli v Lescah, da je bil pobožni duhovnik, župnik iz Leš.

»Škoda,« je rekel Jožek, »pa bi bili klobase prihranili!«

V Lescah smo hoteli potolažiti žejo in zatreti kesanje po Vipavi in zato se ustavimo pred Legatovo gostilno.

»Glej, glej, Francelj, kaj pa ta podoba pomeni nad vrati?« vprašam in kažem.

Pa nihče ni vedel razložiti. Gostilničarka pa nam je razjasnila, da podoba kaže blaženo koroško grofico Emo, ki je baje prenočila v Legatovi hiši in je zagotovila pri odhodu, da v ti hiši ne bo nikdar kruha manjkalo.

Pokrepčali smo se na telesu, pa tudi naša duša je zaplavala, ko se obrnemo na pot proti Bledu. Duša je zarajala, ko zagledamo blejski grad na strmini, »babji zob«, na levici »podobo raja«.

„Otok bleški
Kinč nebeški ...
Venc iz raja
Ga obdaja,“

Jezero se ziblje, pljuska na obrežje,

„Po jezeru bliz Triglava
Čolnič plava semtertje ...“

veselo je življenje po biserni vodni odeji, vile se smejejo izza sadnega drevja, kopeli se vrste ob bregu, ljudje se pokazujejo iz vode in izginjajo pod vodo, kakor morske nimfe, iz čolnov pa se čujejo glasovi, ki odmevajo ob gorskih stenah:

Obrnemo se proti Gradu, da poiščemo sošolca Volka. Pa ga ni bilo doma. Šel je z očetom hlode valit. Na neki hiši zapazimo napis:

»Tukaj se prodaja kruh na vago.«

Meni ni bila kot puristu zopet že vseč beseda »vaga«, ali Jožek predlaga, da kupimo kruha. In kupili smo ga velik hleb. Po abecednem redu zopet zadene Sorškega Janeza vrsta, da je moral nositi velik hlebec krog jezera. Marsikdo se mu je nasmejal, mi pa smo ga dražili, dokler ni zarohnel:

»Kakor hitro se mi še kdo posmehne, vržem hlebec v jezero, da ga ribe požro.«

Pomagalo je. Gestrin začne praviti, kako sta pred 300 leti po Bledu in okolici predikanta Krištof Fašnik in Peter Kupljenik lovila duše za luteransko vero in jaz sem se spomnil našega profe-

sorja, ki je tako navdušeno predaval za katedrom o početkih slovenske književnosti. Predaval je lepo, posebno rad je navajal protest. zgodopisca Rankeja in norčeval se je iz jezuitov. Neresnična trditve, da je ljubezen do slovenskega naroda in jezika odločevala pri Trubarju, da je začel slovensko pisati, nam je prešla v meso in kri. Še ko smo v bogoslovju poslušali učenega profesorja Smrekarja, sem mu ugovarjal, češ da ni opravičena Metelkova trditve, da so luteranski predikanti iz zelotizma postali slovenski pisci. Zatrdil sem mu, da mu za prihodnjo uro prinesem iz knjižnice deset starih avtorjev, ki bodo dokazali moje prepričanje. Res razgrnem popoldne 10 knjig od Trubarjeve postile do Kopitarjeve slovnice na klopi, pri-

Nadvojvoda Karol in njegov štab pri Aspernu.

čakujoč replike. Ali profesor Smrekar se seveda za moje nezrele trditve ni zmenil. Tisti Anton iz Dolenjske pa se je pohuljeno smejal, ko sem nosil stare knjige zopet v knjižnico, rekoč:

»Pa si mu sapo zaprl!«

Bil sem poseben častilec Levstikovega purizma in ko nekoč napravim pri istem profesorju domačo slovensko nalogo iz samih nenavadnih besed, ki sem jih vse pobral po Levstikovih spisih, mi zapiše na rob zvezka: »Čemu se trudite pisati hrvaški?«

Pa sem mu tudi sapo zaprl, seveda po gorenjski! Gospod profesor je bil velik Slovenec in duhovniki mu niso bili nikoli dovolj narodni. Ko pa sem se nekoč potegnil za Slovenijo proti nekemu nemškemu profesorju, tedaj je narodni profesor potegnil z Nemcem

in tedaj je on meni sapa zaprl, s tem namreč, da sem moral tisti semester plačati šolnino. Takrat sem šele razumel strašen obraz profesorja Kermavnarja, ko je citiral začetek Ilijade:

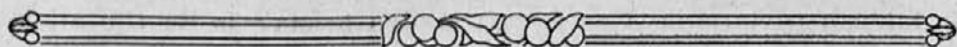
S r d mi, boginja, zapoj, junaka Pelida Ahileja . . . Pa tisti nemški profesor je obolel in dobil dopust, Ahilova jeza je zlezla v Ahilovo peto! . . .

Pri Petranu smo ravno premišljevali, kako bi prišli do čolna in priveslali na otok k Materi božji. Tisti zvon na dnu jezera in tisti zvonec v otoški cerkvi nam je zvenel po ušesih . . .

Kar zagledamo Turkovega Janeza, katerega smo prosili, da nas je peljal na otok.

Drugi dan odrinemo proti Bohinjski Beli. Kažipot do tja nam je bil Turkov Janez. Bil je dober kažipot, kakor bo razvidno iz prihodnjega poglavja!

(Dalje.)

Dr. I. Samsa:

Iz življenja klasičnih narodov.

IV. Na obisk.

Danes, cenjeni bravec, te vabim, da me spreliš v hišo bogatega Atenca na obisk. Ker se z menoj vred zanimaš za žitje in bitje starih Grkov, naju bo plemeniti Kalija — k njemu namreč greva — rad sprejel. Da se bova znala vesti po pravilu »Noblesse oblige«, bo dobro, če se o tem Kaliju nekoliko natančneje informirava, predno se mu predstaviva. Kalija je sedaj, — t. j. l. 432 pr. Kr. r. — ko sva midva namenjena k njemu, gospodar in predstavnik stare, plemenite in najbogatejše rodovine v Atenah. O njegovem bogastvu so govorili hudobni jeziki, da ni bilo prav pošteno pridobljeno; njegov praded Hiponik je baje dobil l. 490 po bitki pri Maratonu od bogatega Eretrijca, ki je bil odpeljan v perzijsko sužnost, mnogo zakladov v oskrbo, ki so ostali v njegovi posesti. Pa naj bo to že tako ali tako, naš Kalija velja v družbi atenske aristokracije za poštenjaka od nog do glave. Fino izobražen mož je velik mecen, podpiratelj znanosti in umetnosti; svojo palačo je odprl filozofom in pesnikom; ni ga dne, da se ne bi v njegovi bogati hiši zbrala sodobna družba literatov in sofistov, ki takrat splošno še niso bili tako na slabem glasu, kakor so dandanes. Bili so zastopniki inteligence, prosvitljenosti, ki so s splošno izobrazbo združevali tisto površnost in zunanost, ki se tako rada pojavi povsod, kjer velja pravilo »ex omnibus aliquid, ex toto nihil«, ne pa »non multa, sed multum«. Najlaglje torej primerjamo grške sofiste s francoskimi enciklopedisti. Kakor so bili torej nekdanj knežji dvori v Florenci in Weimaru središča znanosti in umetnosti, kakor je madame Staël-

Holstein († 1817), duhovita pisateljica francoske revolucije, imela svoj literarni salon, kakor imajo še danes pariški bogatini umetniške »večere«, tako je bila Kalijeva hiša središče duševnega življenja v Atenah; in ravno v tisti dobi »petdesetletja« (480—430) je bil dospel grški genij na vrhunec svojega razvoja.

V tako fino izobraženo društvo torej sva namenjena. Tu se ne govori o vremenu, ali o letini, ali

... gosence kaj naj repo var'je,
Kak prideluje se krompir¹ najbolji,
Kako odpravljajo se ovcam garje,
Preganjajo ušivim glavam gnide.

Tu se govori o modrosti, o pesništvu; o politiki — razen o načelni — sploh ni govora. Treba bo torej premisliti, kaj bodeva govorila, da naju ne bodo imeli za popolnoma neizobražena, češ: »Iz katerih rovtarskih Aten sta pa ta dva prišla? Iz Beotije ali iz Abdere?«²

V drugem oziru pa se nama za ta obisk ni treba posebno pripravljati. Da greva v Ljubljani h kakemu grofu ali baronu ali celo h kaki ekscelenci, — o, to bi bilo skrbi in pripravljanja. Da ne bi smela iti s črnimi nohtovi in v umazanih čevljih, se itak razume, o tem še ne govorim ne. Cilinder, frak, črne rokavice, posetnice in ne vem kaj še vse bi si morala omisliti. In pri avdienci sami: kako bi bilo treba paziti na vsako kretnjo, da, na vsak pogled, saj ne bi smela niti na svojo lastno uro pogledati, kaj šele skozi okno. Tu je vsaka beseda določena; bognedaj, da bi rekel: »Vi ste rekli, gospod baron,« — to bi bilo grozno, reči bi moral: »Gospod baron, blagovolili ste pripomniti.« V naši fini družbi se ne odgovarja kratko: »Ja«, ali pa zadirljivo: »O ne!« Ampak: »Čast mi je, da morem izjaviti, da mi je to znano, gospod baron,« ali: »Zelo mi je žal, da se tega ne morem spominjati, ekscelencia« ... itd. Da je torej za tak modern obisk potrebna temeljita in dolgotrajna priprava, je menda po vsem tem jasno. Treba bi bilo vsaj 14 dni prej pričeti s tozadevno literaturo: Eltz, das goldene Anstandsbuch; Urbanus, Knjiga o lepem vedenju, in kar je še drugih takih knjig za vzgojo in omiko.

Ko greva h Kaliju, nama vsega tega ni treba. Grk je priprost, naraven človek, ki pretiranih oblik našega modernega občevanja ne pozna. Celu tikala ga bova, kar je celo v naših gimnazijah profesorjem prepovedano. Toda podvzajva se, da prideva pravočasno; točnost je kraljevska čednost, pravijo. Že vidiva bele stene nazunaj priproste Kalijeve hiše. Ker nima oken, se oddaleč vidi, kakor kaka smodnišnica na ljubljanskem polju. Toda že sva pred hišo; kaj pa to? Oltar? Da, oltar »cestnega Apolona« (Ἀπόλλων ἄγριεύς) in ta

¹ Da Grki krompirja niso imeli, Mentorjevi braveli gotovo vedo.

² Beočani in Abderiti so veljali za zabite.

tenki steber, ki se dviga nad oltarjem predstavlja vitkega Apolona. Globoko-verní Grk je vse izročal varstvu bogov, ž njimi je živel še v intimnejši zvezi nego dandanes južnoitalski bandit, ki še krvavo bodalce prinese Madoni na oltar.¹ Kaj čuda, da so tudi ceste in pota bili izročeni posebnim božanstvom v oskrbo, in sicer nikakor ne kakemu kovaču Hefajstu ali pastirju Panu; ne, na cestah mora vladati red in snaga; *εὐκοσμία*, ideal grškega življenja se mora tudi na cesti udeleževati. To lastnost pa ima zlasti Apolon, bog svetlobe in harmonije; zato ima na cesti pred hišo svoj oltar in svoj kip. Dobival je daritve na teh oltarjih, ta daritev pa je obstajala v »kajenju cest« (*κυσῶν ἀρωγός*); po cestah se je kadil duh Apolonu v čast pekočega se mesa. S tem pa seveda še ni rečeno, da se ni

Nadvojvoda Karol poveljnik grenadirjev.

»kadil« tudi po atenskih cestah včasih tak prah. kakor se po naših mestih, n. pr. v Ljubljani — ki se morda ravno zato — imenuje bela Ljubljana. No, kar se Aten tiče, tega gotovo ni bil kriv »načelnik« cestnega odbora.

Na cesti in na trgu se je vršilo grško javno življenje, zlasti obrt in trgovina. Na trgu, na cesti se je prodajalo in kupovalo. Zavetnik trgovcev pa je bil Hermej. Zato vidimo po atenskih trgih in cestah tudi tega čuvaja javnega reda v obliki Hermejevih stebrov, to so bili štirioglati stebri, ki so zgoraj prehajali v Hermejevo glavo.

¹ Celo frazo: »Bog ve« so Grki že imeli, rekali so namreč: »To je v naročju bogov (*θεῶν ἐν γόνασι κείτοι*),« ker so bili najstarejši kipi bogov sedeči.

Toda že sva pred vhodom. Par stopnic naju pelje v pred-durje (*πρόθυρον, προπύλαιον*), t. j. vrata so od praga nekoliko nazaj potisnjena, tako da nastane med pragom in med vrati neka predveža. Pogumno potrkava s kladivom, za to pripravljenim, na vrata. Zapah se premakne, vrata se odpro, z dvorišča, ki ga vidiva skozi precej dolg vežni hodnik, nama udari svetloba v oči, v uho pa glasno govorjenje mnogoštevilne družbe, ki je pa ne vidiva; pred nama pa stoji vratar, čigar kratko pristriženi lasje pričajo, da je suženj, kajti svobodni atenski državljani nosi dolge lase. »Česa želita?« vpraša v neravno elegantni grščini, ki priča, da ga ni grška mati rodila; bogve od kod iz Trakije, ali iz male Azije je prišel na atenski trg, kupil ga je Kalijev oče. Dobro se mu godi tu pri bogatem Kaliju, ničesar ne pogreša; a kaj bi dal, ko bi še enkrat videl Tracijo in njene gore in gozdove.¹ Poveva mu, da želiva govoriti s plemenitim Kalijem; nezaupno naju pogleda, najin skromni nastop mu ne imponira. Zvesti služabnik svojega gospoda naju smatra za dva parazita, vsiljiva gosta, ki sta prišla nepovabljeni na obed; takih ljudi v zadnjem času vedno več prihaja k mizi njegovega gospoda. Parazitje so bili javna nadloga v starem veku, v Atenah in Rimu; obubožani plemiči, ki niso znali nobenega dela, so hodili po trgu, se prilizovali bogatim gizdalinom in jih hvallili, dokler ni prišlo zaželeno vprašanje: »Kje kosiš? Pojdi z menoj!« Tudi danes je moral zvesti sluga spustiti že krdelo takih izgubljenih literatov in drugih eksistenc dvomljive vrednosti, zato pomišlja, kako bi naju odpravil. A ko mu pokaževa priporočilo, to je odtis gospodarjevega prstana-pečatnika (*symbolum, tessera hospitalis*), mu pomisleki s čela izginejo, resni obraz postane vljudnejši, molče naju pusti pri vratih ter gre naznanit gospodu dva obiskovalca.

¹ Tudi on, čeprav suženj, čuti, kar je nekoč čutila kraljeva hči Ifigenija, ko je bivala daleč od doma v barbarski Tavridi: »Kann uns zum Vaterland die Fremde werden?«
Goethe, Iphigenie I. 2.

Bogumil Gorenjko:

Dvom.

Jaz sam ne vem,
kaj v duši se moji rodi,
ko žarek pomladni posije,
ko prva mi roža prikljuje,
kaj v srcu se mojem zbudi.

Jaz sam ne vem:
morda tudi to je pomlad,
ki s solničnim bo žarkom umrla,
ki jasno oko bo zaprla
kot roža jeseni sred trat —

Dr. Fr. Kulovec:

Izobraženi stanovi v prvem krščanstvu.

Letos praznuje vesoljni katoliški svet nad vse znamenito obletnico. Minulo je 1600 let, odkar si je katoliška Cerkev priborila svobodo, da je mogla neodvisno izvrševati svoje božje zvanje. Leta 313. je cesar Konstantin izdal takozvani milanski edikt, ki je dovolil vsem državljanom obširne rimske države neomejeno versko prostost. Posebno je še kristjanom dal to »prосто in neomejeno oblast, da smejo po svoji veri živeti«. Odpravil je obenem vse izjemne postave, izdane izrečno proti kristjanom, in tudi vse one, ki so bile po svojem duhu utemeljene v versko-paganskem značaju rimske države, pa so morale ravno vsled tega izzvati konflikt s kristjani (n. pr. postava o češčenju cesarjev, Lex Iulia et Papia Poppaea). Cerkvi je vrnil tudi vse premoženje, ki ga je bila prej država zaplenila. Te liberalne odloke je pa utemeljeval s tem, češ da jih zahteva blaginja države in ljudomilost vladarjev, ki sta v vseh dosedanjih dogodkih bila v tako obilni meri deležna božjega varstva.¹

Ta preobrat je seveda izzval v srcih vernikov najplemenitejše veselje. »S slavnostnimi spevi in himni so slavili po mestih in na deželi v prvi vrsti neskončno modrega Boga in potem pobožnega cesarja in njegove ljubljene sinove,« poroča cerkveni zgodovinar Evzebij. Kdo bi se čudil temu veselju? Celih 300 let je divjal ljut boj med Cerkvijo in rimsko državo. Ves državni ustroj je deloval proti Cerkvi. Kakor hudodelci so se verniki morali zbirati po skrivnih zbirališčih. Pregnali so jih iz javnih prostorov, bežati so morali pred lučjo dneva, kajti že njih ime samo je veljalo za hudodelstvo in je bilo kaznivo. Njih stalen dom so postali domovi mrtvih — podzemeljske katakombe. In kljub temu so bile vse ječe polne kristjanov, velika množica jih je bila izgnanih, neštetim vernikom je bilo konfiscirano vse premoženje, na milijone jih je dalo življenje za svoje prepričanje.

Razumljivo je, da ni bilo posebno vabljivo, sprejeti novo religijo, posebno za one ne, ki so bili oblagodarjeni z imetjem, častjo in visokimi državljanskimi službami, ali ki so sploh socialno važna mesta zavzemali. In značilno je, da se ravno ta očitek v protikrščanskih polemikah prvih stoletij največkrat ponavlja, češ, da med krščanskimi privrženci ni imenitnejših oseb, ampak so le navadni priprosti ljudje. Celsus, najrazboritejši protikrščanski pisatelj prve dobe, in Cecilij pri Minuciju Feliksu zajemata ravno iz tega dejstva glavne argumente, da krščanska vera ne more biti razumna, ker nima v svoji sredi izobraženih, umsko visokostoječih oseb. V resnici je bila v začetku večina privrženecv nove vere iz

¹ Evzebij, hist. eccl. x. 5.

nižjih stanov. Najrajši so se je oklepali sužnji, mali obrtniki in trgovci. Posebno med ženskim svetom je dobila mnogo pristašinj. Čudno ni, če je bila pretežna večina kristjanov iz teh stanov. Saj so bili ti najbolj teptani in zaničevani ljudje, ki so morali najhujše nositi težo tedanjih razmer. Evangelij ljubezni in moči, odrešenja od greha in medsebojne vzajemnosti, znanja in spoznanja najvišjih resnic, zasluženja in večnega plačila je prinesel novo življenje v te zapuščene množice. Pokazal jim je nove cilje, naučil jih je ceniti velikost človeške osebe in lepoto in vzvišenost npravnega življenja. Postali so prosti, dasi so bili njihovi podložniki. In za take dobrine so imeli izgubiti samo življenje, ki v poganstvu tako ni imelo velike cene. Odtod privlačna sila krščanstva na te stanovce, tako da more Origenes s ponosom vzklikniti: Breštevlna je že množica Grkov in barbarov, ki verujejo v Kristusa. Že v začetku drugega krščanskega veka mora cesarski namestnik Plinij tožiti, da so po celi Mali Aziji templi bogov zapuščeni, daritve pozabljene (Plinij, ep. 96.). Kristjani pa z veseljem vzklikajo: od včeraj smo, pa smo že vse napolnili, kar je bilo nekoč vaše (pogansko), samo eno smo vam pustili — svestišča.¹ — Bilo je pa tudi čisto naravno, da so imeli ti stanovci v Cerkvi pretežno večino. Saj je bilo število izobraženejših in imenitnejših mož in žena med pogani primeroma zelo majhno. In evangelij ni bil privilegij posameznih stanov, ampak se je oznanjeval vsem brez razlike.

Splošno moramo pa reči, da so takozvani višji sloji države res dolgo časa z nekim nerazumljivim zaničevanjem in preziranjem omalovaževali novo religijo. Novi nauk jim je bil le prazna govornica; tako nespamet naj verujejo le otroci in žene, deklice in starke!² Nekoč so sodili farizeji o Kristusu: Veruje-li en sam izmed odličnejših farizejev vanj? Samo nevedno, zavrženo ljudstvo! Jan. 7, 48. Do pičice enako sodbo je izrekel o kristjanih zastopnik rimske višje družbe: »To je vendar občudovanja vredna neumnost in neverjetna predrznost, da kristjani častna mesta in službe zaničujejo, oni, ki so skoraj napol goli.« (Min. Fel. Oct. 8, 4.)

Vendar je pa Celzov očitek ničev in celo krivičen. Krščanstvo je šteló že v prvi dobi med višjimi in celo najvišjimi stanovci zelo mnogo privrženecv. Sv. Pavel sam že poroča, da je na svojih popotovanjih pridobil več učenih, bogatih in mogočnih ljudi, ki so se izpreobrnilí h krščanstvu: na Cipru prokonzula Sergija Pavla (Act. 13, 7—12), v Atenah areopagita Dionizija (Act. 17, 34), v Solunu in Boreji ne malo žena iz najvišjih stanov (17, 4. 12). Pismo Pavlovo do Filipljanov se končuje z besedami: »Pozdravljajo vas vsi sveti (kristjani), posebno pa oni, ki so iz cesarjeve hiše.« (4, 22). Celó

¹ Tertulijan, apol. 37.

² Tat. or. ad Graec. 33.

na cesarskem dvoru je torej že v prav prvi dobi krščanstva neka skupina kristjanov, ki je bila v zvezi s kristjani v Filipih. Ne samo to! Celo člane vladarske hiše je štela Cerkev že med svoje vernike. Zgodovinsko je dokazano, da sta bila Tit Flavij Klement in njegova žena Domitila kristjana. Ta dva sta potegnila s svojim zgledom mnogo drugih imenitnejših oseb s seboj. Kasij Dio poroča, da je cesar Domicijan razen T. Fl. Klementa in njegove žene obsodil tudi še več drugih radi »brezbožnosti«.¹

V pismu, ki ga je pisal papež Klement proti koncu I. stoletja korintski cerkveni občini, pravijo kristjani, da so zaupali pismo dvema možema, ki sta se odlikovala od mladosti pa do pozne starosti po brezmadežnem življenju. Imenovala sta se Klaudij Efebus in Valerij Bito in sta bila najmanj od leta 50. po Kristusu kristjana.² Oba sta spadala med najvišje uradnike cesarja Klaudija, Valerijan je bil celo v sorodu ali vsaj v svaštvu s cesarjem, kajti Mesalina, Klaudijeva žena, je bila iz gens Valeria. V hiši Narcisa in Aristobula, najboljših prijateljev Klaudijevih, je bilo več kristjanov, morda je bil celo kateri izmed njiju sam kristjan. (Rom. 16). Vpliv kristjanov je segal torej celo na cesarski dvor. Sedaj razumemo prošnjo anti-johenskega škofa Ignacija v pismu do rimske cerkvene občine, naj ne prepreči njegovega mučeništva. Iz pisma se jasno vidi, da je bila moč rimskih kristjanov na dvoru že tako velika, da bi mogli izprositi njegovo oprostitev.

(Dalje.)

Dr. Fr. Trdan:

Iz zgodovine Antarktike.

(Konec.)

II. Novejši poizkusi.

Sistematično so začeli preiskavati južnopolne snežene planjave šele v prvih desetletjih 19. stoletja. Sloveči Anglež C o o k je sicer že v letih 1772—1775 posvetil z lučjo v antarktično temo, toda njegova žalostna smrt na otoku Hawai († 1778) in pestrobojni opisi neprijaznega morja so iznova uspavali zanimanje za bajni južni kontinent. Veliko pa so pripomogle k temu nezanimanju tudi nezdrave državne razmere ob zatonu 18. stoletja. Odkar je Napoleon zadrževal prosto dihanje Evropi, je bil zastrt tudi vsak polet do velikih ciljev, ki jih je stavilo znanstvo na Antarktiko.

Komaj pa je preteklo pol stoletja, je že zopet pozdravila Antarktika podjetne Evropce. Ali je morebiti tako hotel slučaj. Istega

¹ (LXVII, 14; LXVII, 1).

² Harnack, Die Mission und Ausbreitung des Christentums, I. 384.

leta (1821), ko je doli v Atlantiki zatisnil oko nepremagljivi Korzeč, sta stopila v državo večnega ledu Bellingshausen in Lazarev. Odkrila sta Aleksandrovo deželo, obogatila z dobljenim pleonom znanstvene pridobitve in iznova oživila vsestranski interes za bajni kolos okrog južnega tečaja.

V tridesetih letih preteklega stoletja se je pojavila prava mednarodna tekma za odkritje južnega pola. Norvežani so z mrzlično naglico pripravljali ekspedicijo, da prehite Ruse, Francozi so skušali prekositi Angleže, Angleži pa nikakor niso hoteli zaostati za Amerikanci, ki so sanjali o bogatih zakladih antarktičnih premo-

Nadvojvoda Karol.

govnikov. Zato ni čuda, da je ta medsebojna ljubosumnost rodila tudi dogodek, ki ga s pomilovanjem in gnevom hrani zgodovina odkrivanja.

Pod poveljstvom Dumont-a d'Urville so odjadrali Francozi v južno ledeno morje. Že mesece sem jih zasledujejo ogromni ledeniki, kakor da bi jim hoteli ubraniti vhod v svoje mrzlo kraljestvo. Liki sramežljiva deklica se vije med njimi ladja v vednem strahu. D'Urville je dober krmar, a vpričo ledenega velikana tudi njemu upade pogum.

Tu se pokaže v daljavi nekaj kakor življenje: zdajpazdaj se skrije za sneženim hribom, moško se preriva skozi ledene soteske in prihaja vedno bliže. Ladja ameriške ekspedicije je! Francoski

mornarji pozabijo na mraz in nevarnost ter hite na krov, da pozdravijo svoje brate v osamljenih južnih vodah. Toda glej, tudi na večnem ledu in snegu sameva zavist. Ameriški raziskovalec Wilke, ki je istočasno plul proti skrajnemu jugu, se boji za svojo lavoriko. Da bi s Francozi ne delil slave, jo zavije v stran in se za vedno odtegne očem Francozov.

Prvo mesto med odkrivatelji preteklega stoletja pa zavzema brezdvomno Anglež James Clarke Ross, čegar drzne vožnje so se vršile v letih 1840—1843. Bil je dobro podkovan v matematiki in fiziki, in imel je obenem v svojih prsih junaškega duha, ki ni trepetal pred nobeno nevarnostjo. Globoko znanje so podpirale najraznovrstnejše izkušnje. Že kot 18 leten mladenič je spremljal svojega strica na otoke Severne Amerike, se udeležil polarne ekspedicije pod Parry-em in bil tudi priča onega znamenitega trenutka, ko so na polotoku Boothia - Feliks našli magnetični severni pol (1831).

Na pot je vzel Ross dve ladji, kojih imena se v znanstvenih krogih še vedno izgovarjajo s posebnim spoštovanjem. Bili sta to »Erebus« in »Terror«, ki sta moško kljubovali vsem nezgodam.

Najvažnejši dogodek na tem potu je bilo odkritje mogočnega, še vedno delujočega vulkana (78° j. š.), ki ga je krstil Ross po svoji ladji Erebus. Ko so v ekvatorialni Afriki našli Kenijo in Kili-mandžaro, pokrito z večnim snegom, so učne stolice v Evropi dolgo igrale vlogo nevernega Tomaža. Pripovedovanje o večnem snegu v bližini ravnika so smatrali sloveči učenjaki sami za lepo donečo bajko iz polupreklega časa. Taka se je godila tudi Rossovedu Erebu. Poročilo o vulkanu, čegar goreče žrelo ogreva sto metrov debele ledenike, so sprva imenovali znanstveno šalo. Toda poznejša potovanja so le potrdila verodostojnost Rossa in tako spremenila šalo v dejstvo.

Svetovno znamenit dogodek pa se je izvršil v naših dneh in pred našimi očmi. Dne 14. decembra ob 3. uri popoldne l. 1911. je dosegel stoletja zaželeni cilj podjetni Norvežan R o a l d A m u n d - s e n. Na ogromno enolično ravan, ki se razprostira okrog južnega tečaja, je zasadil svileno norveško zastavo in imenoval novi svet svojemu kralju na čast: D e ž e l a H a a k o n a V I I. Mesec dni za Amundsenom je našel svileno angleško zastavo Anglež Scott, ki je s tremi tovariši dospel na južni tečaj dne 18. januarja 1912, a našel s spremljevalci vred, ko se je vračal v prezimovališče, hladen grob v antarktičnem ledu (dne 29. marca 1912).

Stoletja je trajal boj, najboljše moči so našle grob pod sneženo odejo, dokler ni prišel mož, ki je s svojo železno voljo premagal naravne sile in odgrnil svetu zastor južnopolnih pravljic. Spričo velikih žrtev, ki jih je tirjal tisočletni boj za osvojenje južnega tečaja, se nehote vprašamo: kateri vzroki so vedno in vedno navdu-

ševali človeškega duha, da se vzpne do skrajnih mej naše matere zemlje. Ali je bila le obsoje vredna lahkomišljenost poedincev, ali so pri tem sodelovali tudi višji kulturni nagibi. Magična južnopolna luč, ki izhaja najbrž iz zemeljskega magnetizma in mogočnih električnih tokov, kaže v polarni noči nešteto ledenih kristalov. Obližje žarečega Föba prepreza venec stranskih solnc in lun, ki vklepajo strmeči pogled.

Tem pojavom se pridružujejo nič manj važna vprašanja o življenju v zračnih in vodenih plasteh. V polarnih pokrajinah teče zibelka ledeno-mrzlim vetrovom, ki dreve z demonično naglico okrog zemeljske oble, da se nekoliko ogrejejo na razbeljenih ekvatorialnih pustinjah; v globočini morskih valov pa živi svet mikroskopičnih živalic in rastlin, tako skrivnosten, da vleče prijatelje narave s

Avstrijci zažgo francoski most.

posebno silo nase. Nekateri izmed teh malih morskih seljakov nosijo v svojih prsih tako življenjsko moč, da jih ne ugonobi niti mraz — 40° C. Tudi so taisti morski pritlikavci tako žilavi, da se ne ustrašijo vročine, ki je ne morejo prenašati niti zamorci ob ravniku (+ 60° C).

Neka posebna rariteja Antarktike so ondotni sivo-beli pingvini. Vzrastli v samotni med ledom in snegom, vendar ne poznajo samotarske vzgoje. Vsakega novega raziskovalca in njegove spremljevalce pozdravijo z nekim posebnim veseljem. Ob prihodu raziskovalne karavane ne beže, ampak radovedno lete skupaj cele jate pingvinov, da v primernem špalirju in s koncertom skupno pozdravijo nove goste.

Iz vseh teh kratko označenih vprašanj je razvidno, da ni lahko-mišljenost, ki navdušuje pogumne može k smrtnonevarnemu raziskovanju, ampak ono staro teženje po spoznanju resnice in vedno globljem umevanju naravnih prikazni. Kako že meni Goethejev Faust:

»Zato sem se magiji udal,
da bi spoznal, kaj svet
v sredini svoji hrani.
Poglej vso dela moč in seme,
in nikdar v besedi več ne mlati prazno slamo!«

Bogumil Gorenjko:

Pomladna.

Moj oče je kmet
in ima njivo
in konje s kodrasto grivo
in zelen plug!

In kadar orje,
grem s konji jaz,
in oče drži za drevo
in moli potihem tako:

»Gospod, Gospod,
obvaruj nam plod,
daj leto po svoji nam volji,
da stradala ne bo
družinica,
da zdrava bo
živinica,
Gospod!«

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Glavna težkoča naloge je v prvi potezi (navadno!!). Prva težka poteza je takorekoč nositelj — temelj težke naloge. Kakor hitro si našel prvo potezo, imaš že ključ rešitve sploh. Pomniti je, da je prva poteza navadno skrita, tiha! Izjeme so le takrat dovoljene, ako zahteva močne poteze (n. pr. šah v prvi potezi ali vzetje sovražne podobe glej nal. 75. in 76.) ideja, katere ne moreš drugače upodobiti! Velja pravilo za tiho potrzo (skrito), da ni viteško sovražnika premagati z očitnim nasiljem, ampak z — rokavicami. Sicer je pa po našem mnenju popolnoma enako, ako nasprotnika ubiješ z roparskim polenom ali pa s skritim električnim tokom. Uspeh je obakrat isti. Dovoljeno je, da smeš vzeti v prvi potezi uničenega sovražnega pešca ali vsaj brezpomembnega, katera morata pa biti opravičena s tem, da zabranita stransko rešitev ali še več takih. Prva poteza mora biti res poteza, kakor jo že pomen „naloga“ ali „problem“ zahteva, namreč navidezno brez vsakega pomena, da naravnost nespametna in ravno zaradi tega fina! Pogostoma se v prvi potezi vrže podoba v kot ali naravnost v žrelo sovražniku, kar je pa vedno: Timeo Danaos et dona ferentes. Za vijolico je skrit gad. (Glej nalogo 77 in 78.) Prva poteza daj sovražnemu

kralju kolikor mogoče več prostora kakor vzame. Sploh bodi prva poteza taka, da omogoči več enakovrednih variant, ne pa igranja brez vsake ideje. Kolikor mogoče naj bo prva poteza tudi brez vsakega matnega pretenja (einzügige Matdrohung). Prvi potezi sledi druga, oziroma tretja, četrta za 3., 4. ali 5. zložke. Tudi te poteze naj bodo tihe, skrite, ne močne, zadnja poteza (3., 4., 5.) pa mora biti vedno močna s šahom, ker drugače ni mata. Število potez za posamezne naloge mora biti pa v nalogi, v ideji naloge upravičeno. Poteze same naj si pa v moči sledijo: prva poteza najbolj šibka, navidezno vsaka naslednja močnejša, zadnja pa mora udariti z matom.

Španska otvoritev. Partija 56., igrana o Vel. noči 1913.

Beli: K. Moll (Berlin).

Črni: Prokeš (Prága).

1. e2 — e4	e7 — e5	13. Kg1 — g2 a)	Dd8 — g5
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6	14. d3 — d4	f7 — f5 !!
3. Lf1 — b5	a7 — a6	15. e4 — e5	f5 × g4
4. Lb5 × c6	d7 × c6	16. h3 × g4	Ld6 — e7
5. 0 — 0	Lc8 — g4	17. Tf1 — h1	g7 — g6
6. h2 — h3	Lg4 × f3	18. Df3 — b3 +	Kg8 — g7
7. Dd1 × f3	Lf8 — d6	19. f2 — f3	h7 — h5
8. d2 — d3	Sg8 — e7	20. Kg2 — f2	h5 + g4
9. Sb1 — c3	0 — 0	21. f3 × g4	f4 — f3
10. g2 — g4	Se7 — g6	22. Ta1 — g1	Dg5 — d2
11. Sc3 — e2	Sg6 — f4		
12. Lc1 × f4	e5 × f4		beli se poda.

a) Ne 13. S × f4 zaradi Df6; bolje pa bi bilo 13. d2 — d4, kar bi prisililo g7 — g5, nato igra beli Kg2 s sledečim h3 — h4 in prodere s Tf1 — h1!

Rešitev nalog v številu 4.

Naloga 63.

1. Sf3 — d4	1. K × d4	e5 × d4	e5 — e4	Kc5 — d6
2. Da8 — a7	b2 — b4	Sd4 — b3	Da8 — c6	±.

Naloga 64. (Dg4 je bela!)

1. Dg4 — g7	1. Ke4 × f5	Ke4 — e3	Ke4 — d5	d6 — d5
2. Sf3 — d4	Dg7 — e7	Dg7 — b7	Dg7 — e5	±.

Naloga 65.

1. Te4 — e7	2. Sd5 — c7 +	3. Tb4 — b7 ±
Tb7 × e7	Ka8 — a7	
1. —	2. Sd5 b6 +	3. Tb7 ±.
Tb7 × b4	Kb8	

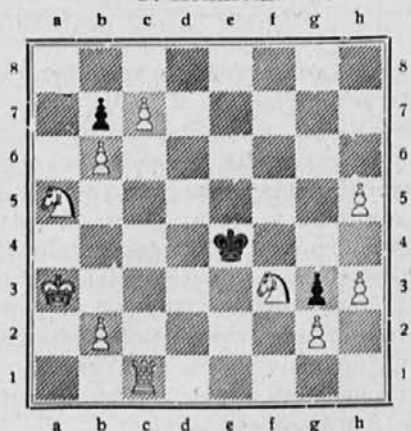
Naloga 66.

1. Ta5 — a6	2. Le3 — b6!	3. Lb6 — d8! ±
e6 — e5	d6 — d5	
1. —	2. Kh8 — g7	3. T × e6 ±.
Kf6 — e5	d6 — d5	

Današnje naloge so reprodukcije.

Naloga 75.

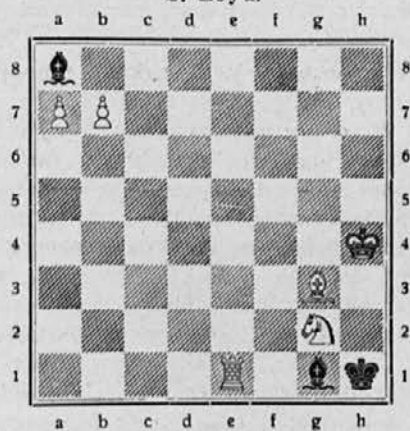
F. Köhnlein.

Mat v 3. potezi.

Naloga 76.

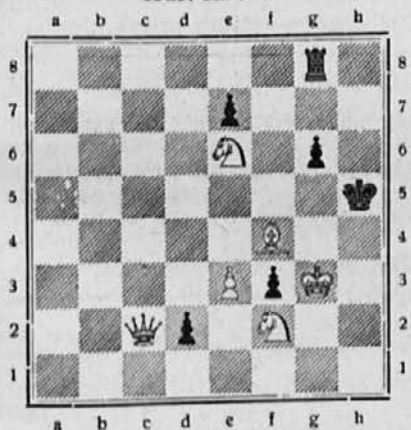
S. Loyd.

Mat v 3. potezi.

Naloga 77.

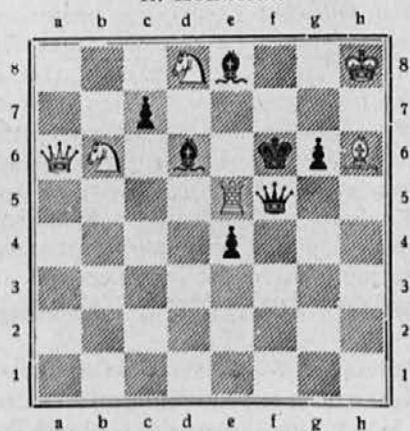
Aur. Abela.

Mat v 2. potezi.

Naloga 78.

K. Kondelik.

Mat v 2. potezi.

Bogumil Gorenjko:

Pesem.

Pa kot da pomlad
ni prišla še k nam,
pa kot da pomlad
je odšla drugam,
oj tako je ves
zapuščen moj hram.

Kolikor se njiv
zunaj tam pomlaja,
toliko se nad
radostnih poraja,
upov toliko
srce mi navdaja!

Drobiž.

Duhovne vaje. Velik zaklad, mnogim nepoznan, a nepopisno visoko cenjen od vseh, ki ga poznajo, so duhovne vaje, ki jih človek opravlja v tridnevni samoti, da popolnoma mirno premišlja svoja najvitalnejša razmerja do Boga, do samega sebe in do bližnjega. Poizkusi in prepričaj se boš. Mogoče si že blizu trenutka, ko boš stopil v življenje in boš resno začel »kovati svojo srečo.« Sprejmi Mentorjev svet: Udeleži se dijaških duhovnih vaj o počitnicah, posebno če morda do sedaj nisi nikdar imel prilike, da bi opravil prave duhovne vaje.

Haydn (1732—1809), slavni glasbenik, skladatelj avstrijske cesarske himne, je bil nekoč v družbi glasbenikov. Govorilo se je o tem, kaj človeka po napornem duševnem delu najbolj okrepiča in razvedri. Mnenja so bila različna. „Jaz se najbolj okrepiča s steklenico dobrega vina.“ — „Jaz pa se najbolj razvedrim v družbi.“ — „Jaz pa,“ odgovori Haydn na tozadevno vprašanje, „imam za razvedrilo doma majhno kapelico; kadar sem utrujen, tu nekoliko pomolim; to sredstvo doseže pri meni vedno svoj namen.“

Utrinki s klasičnega in krščanskega neba.

„Anima humana naturaliter christiana.“ „Človeška duša je po svoji naravi krščanska“, je rekel krepkobesedni apologet Tertulijan (Quintus Septimius Florens Tertullianus, rojen 160 po Kr. v Kartagini, umrl okoli 230, najvažnejše delo „Apologeticus“). Poganski grški in rimski narod se mi zdi kakor človek, ki blodi po tujini, a je zgrešil pot v domovino. Mnogo let je že tega . . . Komaj se še spominja. Pozabil je že domačo govorico . . . Le še posamne besede, komaj slišne, posamni glasovi mu done v ušesih, odmevajo v njegovem srcu; gorko in mehko mu postaja v duši, postal bi in plakal v takih trenutkih, ko mu duša splava daleč daleč v neznano domovino, ki jo je zgrešil, ki je ne najde morda nikoli več . . . A glej, ta pot se mu zdi znana; ali ni tod že nekoč hodil, pred davnim časom? In ta drevesa

ob cesti in te cvetlice in ta polja? Vse to je že nekoč videl. In ti ljudje, ki jih srečuje na cesti, ki jih dosedaj ni mogel in ni hotel razumeti? Zde se mu popolnoma drugačni, dobri, njemu sorodni. In duša se mu topi v sladki misli: „Morda se bližam domovini, toliko časa zaželeni“ . . .

Glejte, zgodovina poganstva in krščanstva. Nekaj takih vzdihljajev, hrepenečih po resnici, odmevov nekaj spoznane resnice, utrinkov daljne luči Vam hočem, mladi prijatelji, zapisati. „Omnia probate, quod optimum est, tenete!“

1. Krepost.

Vergilij (70—19. pr. Kr.):

En via virtutis dextrum petit ardua
collem
Difficilemque aditum primo spectantibus
offert,
At requiem praebet fessis in vertice
summo.

(Glej, na desni ta grič se cesta kreposti zavija,
Težka je pot in na prvi pogled nedostopna navkreber,
Toda dospelšim na vrh se nudi krasen počitek.)

Hesiod (okoli l. 700 pr. Kr., iz Askre v Beotiji):

Τῆς θ'ἀρετῆς ἰσθμῶτα θεοὶ προπάροιδεν ἔθνηκ' ἀθάνατοι . . .

(Pred krepost postavili znoj so večni bogovi).

Sv. Ambrozij (škof v Milanu, živel 340—397, znamenita knjižnica v Milanu se po njem imenuje Ambrosiana):

Probati viri genus prosapia virtutum.
(V delih svojih živel sam boš večno.
Aškerc).

Per angusta ad augusta.
Aus der Enge zum Gepränge.

Per aspera ad astra.
Po trpljenju k veselju (zvezdam).

Po Ovidu Met. I. 169 in
Seneca Herc. fur. 435.

Per crucem ad lucem.

Schiller (1759—1805), Don Carlos I. 5:
Wie groß wird unsre Tugend,
Wenn unser Herz bei ihrer Übung bricht!

Schiller, die Worte des Glaubens:

Und die Tugend, sie ist kein leerer Schall,
Der Mensch kann sie üben im Leben.

Schiller, Iphigenie in Aulis II:

Groß ist's der Tugend nachzustreben.
Das Weib dient ihr im stillen Leben
Und in der Liebe sanftem Schoß;
Doch in des Mannes Taten malen
Sich prangend ihre tausend Strahlen,
Da macht sie Städt' und Länder groß.

Fenelon (1651—1715, glavno delo „Aventures de Télémaque“, — Telemahovi dogodki):

„Le naufrage et la mort sont moins funestes que les plaisirs, qui attaquent la vertu“

(Ne potop ladje, ne smrt ni tolika nesreča kakor zabava, ki napada krepost.)

Dr. I. S.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Junaška beseda. General Lannes se je polastil aprila leta 1809 Rezna (Regensburg). Boj je bil hud. Neki štabni častnik, dasiravno smrtno ranjen, pridirja v najhujšem teku na mali grič, kjer je bil Napoleon. Skoči s konja, komaj se drži pokoncu, stopi bliže, bled, oblit s krvjo. »Veličanstvo,« pravi z navdušenim glasom, »mesto je naše. Poglejte naše zastave, na mestnem zidovju plapolajo. Poglejte naše orle — —.« — »Zelo ste bledi,« ga prekine Napoleon. — »Ne, Veličanstvo, jaz sem ubit,« pravi junaški poročnik in se zgrudi mrtev na tla.

Geografske drobtine. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Najmanjše knjige. Že Pliniju je bil znan pisan izvod Iliade, ki ga je bilo lahko spraviti v orehovo lupino. Najmanjša knjiga je izšla v tiskarni Salmina v Padovi l. 1862. Visoka je 9'5 mm, široka 6 mm, na vsaki strani je devet vrstic s približno sto besedami. Ima tudi literarno vrednost, vsebuje namreč pismo Galileja na Kristino Lotrinško. Salmina je priredil leta 1870 tudi izdajo Danteja na 500 straneh v formatu 37 : 22 mm. Najmanjše sveto pismo sta tiskala David Bryce in Sin v Glasgowu leta 1896 na 936 straneh najfinejšega indijskega papirja. Format 1 1/2 : 1 1/2 palca (angleški palec = 2'54 cm). Precej manjši je Novi Testament iste založbe, 1/2 : 1/2 palca. Originalna miniaturna izdaja je tudi »Mali cvetlični dvor«, ki jo je tiskal leta 1674

na 49 straneh B. Schmidt v Holandiji. Velikost knjižice je ravno četrtnina angleške poštne znamke za 1 peni (10 vin.).

Srednja starost, človeštva. Če bi noben otrok ne umrl in bi živeli vsi ljudje enako dolgo, bi dosegel vsak človek povprečno 38 let. Pred sto leti pa samo 33 let; toliko smo sedaj na boljsem vsled raznih zdravstvenih naprav, vodovodov itd. V raznih državah je tudi po-

Odličen Bošnjak.

vpredna starost drugačna. Poglejmo si jih (po neki dosti zanesljivi statistiki):

Švedsko in Norveško 50 let in 2 mes.; Dansko 48 let in 2 mes.; Irsko 48 let in 1 mesec; Angleško in Škotsko 45 let in 5 mescev; Belgija 44 let in 11 mescev; Švica 44 let in 4 mesci; Holandska 44 let; Rusija 43 let in 7 mescev; Francoska 43 let in 6 mescev; Pruska 39 let in 4 mesci; Italija 39 let in 2 mesca; Portugalska 36 let; Rumunija 35 let in 11 mescev; Grška 35 let in 4 mesci; Avstrija 34 let in 2 mesca; Bolgarija 33 let in 7 mescev (gotovo več); Turčija 33 let in 5 mescev; Španska 32 let in 4 mesci.

Amerikanske stavbe. Ker v ameriških mestih večkrat ni dosti orostora, da bi zidali hiše s širokim pro-

čeljem, lezejo hiše bolj v višavo. Stavbe z desetimi nadstropji in več imenujejo Nemci »Wolkenkratzer«, mi bi morali reči potem »šegetalci oblakov«. Samo v Novem Yorku so jih našli koncem leta 1912 1156, in sicer je razdelba ta-le:

179	po 10	nadstropij,
181	„ 11	„
191	„ 12	„
389	„ 13	„
44	„ 14	„
27	„ 15	„
28	„ 16	„
31	„ 17	„
13	„ 18	„
13	„ 19	„
12	„ 20	„
15	„ 21	„
11	„ 22	„
3	„ 23	„
4	„ 24	„
4	„ 26	„
2	„ 27	„
1	„ 31	„
1	„ 32	„
3	„ 33	„
1	„ 38	„
1	„ 41	„
1	„ 45	„
1	„ 55	„

Večina teh stavb (relativno) ima po 13 nadstropij, a vidimo še potem lepe številke. Najvišje stavbe se dvigajo v višino nad 200 metrov (Ljubljanski grad 65 m nad Ljubljano, Šmarna gora okoli 300 m nad zavodi).

Poleti z zrakoplovom. Najvišje z zrakoplovom je poletel slovit meteorolog James Glaisher 5. sep. 1862, do višine 11.272 m; trideset let pozneje, 31. julija 1901, sta dosegla berolinska profesorja Artur Berson in Reinhard Süring višino 105.000 m.

Naše slike. V krvavih bojih, ki jih je Evropa bila z Napoleonom, sta se na strani Avstrijcev odlikovala tudi nadvojvoda Karol in Ivan. Karol se je že v mladosti s posebnim veseljem oprijel vojaškega

stanu. Sprva je poveljeval cesarskim četam v Porenju in z bistrim očesom opazoval razvoj istodobnih dogodkov na Francoskem. Odkar je bil imenovan za vojnega ministra in predsednika vojnega sveta, si je na vso moč prizadeval, da reformira avstrijsko vojsko; v dolgoletnih bojih zoper »francoskega leva« pa je zopet prevzel vrhovno poveljstvo avstrijske armade. S svojo ljubeznivostjo in umno strategiko si je tako osvojil srca vojakov, da so mu večkrat zatrjevali: »Popelji nas, kamor hočeš, s teboj in za te gremo radi v smrt.« Veliko zvestobo in pokorščino so mu izkazali vojaki posebno v bitki pri Aspernu. Na predvečer, dne 20. maja 1809, je izdal Karol pravo lakonsko povelje: »Jutri bo bitka, usoda monarhije odvisi od vas; jaz bom storil svojo dolžnost in pričakujem istega tudi od svoje armade.« Drugo jutro je razvrstil Karol svoje čete med Bisambergom in Russbachom. »Kdor je videl te bojne vrste v njih raznolikosti, moči in gibanju, v njih neizpremenljivi pokorščini, ta si je ustvaril podobo o mnogolični Avstriji. Tu so bili združeni Nemci, Čehi, Hrvatje, Madjari in Rumuni, vsi prešinjeni enega duha in vsi pripravljeni, ponesti v vrste sovražnika smrt in pogin. Pač so bile njih suknje zamazane, čevlji raztrgani, toda orožje se je lesketalo, pogum je rasel, srca so bila vesela. Pred njimi se je razgrinjala ravan, zelena, prijetnega vonja odsevajoča, bil je 21. maj, binškošna nedelja, in mnogo se jih je spomnilo svečanosti dneva.« Cel dan so se Avstrijci hrabro borili. Karol, njegov štab in njegovi grenadirji so bili vedno med prvimi. Ko nastane naslednjega dne med avstrijsko infanterijo vrzel, pograbi neustrašeni nadvojvoda zastavo regimenta Zach, vlije novega poguma od lakote in truda onemoglim in drvi za sovražnikom, ki je ostavljal na bojnem polju 35.000 mož. Kmalu po tej bitki je stopil Karol v privatno življenje. Izprva je bival v Tešinu, pozneje na Dunaju, kjer je umrl 30. aprila 1847.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„SAVA“-kreme
v korist obmejnim Slovincem!

Zajec & Horn,

Ljubljana, Dunajska cesta 73.

Telefon št. 73.

Beton in železo-beton.

Fundamenti, stropovi, mostovi, vzdava turbin, stopnice, tlakovi, ksilolit,
covi za kanale. Umetni kamen (okrasni za façade, obh. mize, balastrade).

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Ružemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v
gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po smerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

V Šmihelu, 12. avg. 1900.

Za stavbni odbor:
Frančišek Gabrišek, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to strobo spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarška mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prporočata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna trvdha.

Knjigoveznica „Katol. fiskovnega društva“
v Ljubljani se prporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjižnicam znaten popust. — — Solidno delo, zmerna cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica šte. 4

prporoča prečastiti duhovščini in občinstvu svojo veliko in bogato zalogo priložnostnih daril
kot ure, verižice, uhane, zapesnlce po najnižjih cenah. Za solidno in točno postražbo se jamči.

Nizke cene!

Prporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
televadne čevlje,
hlače, srajco, če-
pice, pasove, zna-
ke za uniforme.

Prodajalna „Katol. fisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prporoča svoje bogate zaloge

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezka, notesi, razne zapisniki, kopirne knjige,
šolake in pisarniške mape, pisala, radirke, šrnilo, gumi, tintniki, ravnila,
trikota, šestila, berve, šepiče, raznovrstne razglednice in devocionalije.